I

Коли звивиста дорога майже привела мене до перевалу Амагі, від підніжжя гори, оповивши білястою пеленою густий криптомерієвий ліс, швидко почала наближатися смуга дощу.

Мені було двадцять. У форменому кашкеті учня середньої школи вищого ступеня, в кімоно з темно-синьої касурі[1] в хакама[2], з ранцем за плечима ось уже четвертий день я сам подорожував провінцією Ідзу: першу ніч провів на гарячих мінеральних джерелах у Сюдзендзі, дві — в Югасіма, а тепер у високих гета[3] добувся до перевалу Амагі. Милуючись осінньою красою хвилястих гір, дикого пралісу й глибокої ущелини, я поспішав, розтривожений потаємною надією.

Тим часом великими краплями сипнув дощ, і крутою дорогою я побіг угору. А коли, полегшено зітхнувши, спинився перед порогом чайної на північному боці перевалу, то завмер: моє сподівання справдилося — мандрівні артисти відпочивали саме в цій оселі.

Танцівниця, що першою помітила мій прихід, мерщій перевернула свій дзабутон[4] і запропонувала його мені.

— Та що ви...— промимрив я.

Чи то від швидкого бігу, чи то з несподіванки, але я навіть не спромігся на слово подяки — горло мені наче перехопило. Сівши навпроти дівчини, я з кишені рукава квапливо витягнув цигарку. Танцівниця подала мені попільничку, що стояла перед її супутницею. А я все мовчав.

Танцівниця на вигляд мала років сімнадцять. Старовинна не відома мені зачіска напрочуд пасувала до її овального, з урочистим виразом обличчя і робила його ніби ще меншим, ніж було насправді. Здавалося, та

дівчина з розкішною зачіскою зійшла з гравюри, навіяної стародавньою повістю. З нею була літня жінка, двоє дівчат і парубок років двадцяти п'яти, з емблемою службовця готелю на гарячих джерелах у Нагаока.

Досі цих мандрівних артистів я зустрічав двічі: вперше на дорозі до Югасіма, неподалік мосту Югава, коли вони простували до Сюдзендзі. Дівчат тоді було троє, танцівниця несла великий барабан. Я кілька разів сумно озирався їм услід: спершу я гадав, що то був звичайний смуток самотнього подорожнього за людьми. На другий день мого перебування на гарячих джерелах у Югасіма, надвечір, мандрівні артисти забрели до готелю, де я зупинився. Затамувавши дух, я зі сходів спостерігав, як дівчина танцює на помості у вестибюлі.

"Якщо позавчора вони були в Сюдзендзі, сьогодні вночі — в Югасіма, то завтра будуть за перевалом Амагі, на гарячих джерелах у Югано. До перевалу гірською дорогою щонайбільше сім рі[5], тож я їх ще наздожену",— думав я, вирушаючи в путь. Однак тепер, пережидаючи дощ у чайній, віч-на-віч з артистами, я розгубився.

Незабаром стара господиня чайної відвела мене в окрему кімнатку без дверей і сьодзі[6], що, певно, були тут зайві. Я глянув крізь вікно вниз — в безодні, якої не досягав погляд, губилася ущелина. Тіло в мене взялося сиротами, я так дрижав, що не міг звести зуб на зуб. Господиня принесла чаю, і я признався, що змерз.

— Ой лишенько, та ви ж геть змокли! Побудьте трохи з нами, посушіться,— мало не силоміць потягла вона мене за руку до своєї кімнати.

Як тільки відсунулися сьодзі, зсередини війнуло теплом — у заглибині долівки горіло вогнище. На порозі я нерішуче зупинився. Біля вогню, схрестивши ноги, сидів посинілий, як утопленик, дідусь; його зжовклі, загноєні очі сумно глянули на мене. Довкола нього лежала купа старих

листів і паперових пакетиків. Я сторопів, приголомшено дивлячись на цю гірську химеру, яку навряд чи й назовеш живою людською істотою.

— Ой, вибачте за безлад... Не зважайте на нього. Може, вам неприємно дивитися, то вже вибачайте. Він зовсім не може ходити.

Господиня чайної розповіла, що старий уже давно паралізований. Ота купа паперу — то все листи з порадами, як лікувати параліч, а в пакетиках — ліки, виписані з різних провінцій. Старий розпитує в подорожніх, що проходять через перевал, вичитує у газетних рекламах, як лікуватися, і все сподівається одужати.

Не знаючи, що відповісти старій, я нахилився до вогню. "Чому бідолаху не відвезуть у долину? Якщо тут навіть восени така холоднеча, то що ж буде взимку, коли на перевалі завиє хуртовина?" — думав я. Задвигтіла хатина — мимо проїхала автомашина. З мого кімоно почала здійматися пара. Стара повернулась у чайну й заговорила до літньої жінки:

— Невже це та сама дівчина, що була з тобою минулого разу? Гарна дівчина, нівроку. Красуня! Щастить тобі, люба... Дівчата взагалі швидко ростуть.

Збігла, може, година. Зненацька у будинку зчинилась якась метушня. "Певно, артисти лаштуються в дорогу",— подумав я. Серце моє тривожно забилося, але я не наважився встати й собі піти за ними. "Хоч вони й звикли до мандрів, але далеко від мене не втечуть. Якщо і відійдуть на десять-двадцять тьо[7], то все одно дожену". Сидячи біля вогнища, я намагався погамувати свою тривогу. Та коли артисти пішли, серце болісно защеміло. У старої, що виходила їх проводжати, я запитав:

— Де ж вони ночуватимуть?

— Хто зна... Де знайдуть клієнта, там і ночуватимуть... їм однаково... — Прихована зневага в тих словах тільки підстьобнула мене. "От і чудово, — подумав я.— Коли так, то запрошу танцівницю до себе в номер..."

Надворі сіялася мжичка, вершини гір проясніли.

— Скоро зовсім випогодиться, тож перечекайте,— радила стара, але я довго не міг усидіти.

— Бережіть здоров'я, дідусю, бо скоро зима,— мовив я щиро й підвівся. Старий сумовито повів пожовклими очима й хитнув головою.

— Стривайте! Стривайте, паночку! — кинулась за мною господиня.— Я стільки не заслужила. Що ви...— Вона вхопилася рукою за мій ранець і все вибачалась, що погано мене прийняла. Казала, що проведе мене аж до перевалу і так дріботіла поруч десь із сотню метрів, без кінця повторюючи: — Я стільки не заслужила... Що ви... Вибачте, що погано вас прийняла. Але я вас запам'ятала. Рада буду вам віддячити, коли ще завітаєте до нас. Тож не гребуйте, заходьте. Я вас ніколи не забуду...

Я розчулився мало не до сліз. Так дякувати за п'ятдесят сен![8] Мені кортіло якнайшвидше догнати танцівницю, та стара затримувала. Нарешті ми дійшли до тунелю.

— Щиро вам дякую! Вертайтеся додому, бо ж старого нікому доглянути,— промовив я, і вона тільки тоді відпустила мій ранець.

Я ввійшов у тунель. З його склепіння капали холодні краплі. Попереду маленькою цяткою світився вихід у південну частину провінції Ідзу.

II

З тунелю стрімко вниз збігала дорога, з одного боку захищена від провалля побіленим кам'яним парапетом. В глибині цієї панорами, схожої

на макет, маячіли постаті мандрівних артистів. За яких шість тьо я наздогнав їх. Але відразу не наважився сповільнити кроки і з удавано байдужим виглядом проминув жіночий гурт. Парубок, що йшов трохи попереду, побачивши мене, зупинився.

— Ви, бачу, прудко ходите... Добре, що хоч дощ перестав.

Я радо приєднався до нього, а він почав розпитувати мене про се про те. Помітивши, що ми жваво розмовляємо, жінки наддали ходи й наздогнали нас. Парубок ніс лозяний кошик, літня жінка — цуценя. Старша дівчина несла щось зав'язане у барвистій хустці, а середульша — невеличкий кошичок. У танцівниці за плечима висів барабан. Тепер і літня жінка зрідка перекидалася зі мною словом-другим.

Цей хлопець — студент...— прошепотіла старша дівчина танцівниці.

Я оглянувся, а вона, всміхаючись, провадила далі:

— Правда? Я відразу здогадалась... Бо у нас на острові часто бувають студенти.

Я довідався, що мої супутники постійно живуть у порту Хабу на острові Осіма. З настанням весни вони покинули рідну домівку й пустилися в мандри. Скоро почнуться холоди, а до зими вони ще не готові, тож, мовляв, побудуть днів десять у Сімоді й після відвідин готелів на гарячих джерелах в Іто повернуться додому. Згадка про острів Осіму викликала в мене піднесений настрій, і я знову замилувався старовинною зачіскою танцівниці.

— Адже таки багато студентів приїжджає до нас купатися? — звернулась танцівниця до своєї супутниці.

— Влітку, мабуть? — Я обернувся, а танцівниця розгублено й тихо проказала:

— Бувають і взимку...

— Взимку?

Дівчина поглянула на свою супутницю і всміхнулася.

— А хіба взимку можна купатися? — перепитав я.

Вона зашарілася, а тоді поважно кивнула головою.

— Ото скаже!..— Літня жінка засміялася.

До Югано було яких три рі. Дорога полого спускалася вздовж річки Кавадзугава. Одразу за перевалом гори й небо прибрали трохи іншого забарвлення — такими вони бувають тільки на півдні. Отак, за розмовою, я подружився з парубком, тож коли за невеличкими сільцями Огінорі й Насімото на узгір'ї завидніли солом'яні стріхи Югано, я не витримав і сказав, що хотів би піти з ними аж до Сімоди. Парубок зрадів. Перед нічліжним домом, коли літня жінка вже хотіла прощатися зі мною, він промовив:

— Панич хотів би залишитися з нами.

— Що ж, нехай залишається. Супутник у дорозі — що співчуття в житті. Хоч ми люди й неосвічені, та розвіяти нудьгу завжди зуміємо. Заходьте, трохи перепочинете,— люб'язно припросила жінка.

Дівчата скинули на мене очима. Їхні сором'язкі погляди наче підбадьорювали мене.

Разом з усіма я піднявся на другий поверх. Кімната була вбога: мата з рисової соломи й фусума[9] попритирані, брудні. Танцівниця принесла чаю. Підступивши до мене, вона зашарілася, руки в неї затремтіли. Щоб

ненароком не впустити чашок, вона швидко поставила дерев'яний піднос на мату, але чай трохи розхлюпала. Мене здивувало її збентеження.

— Куди це годиться! Така мала, а вже задивляється...— Літня жінка насупилась і кинула дівчині рушника. Та взялась незграбно витирати мату.

Грубуваті слова жінки чомусь трохи остудили мене... Я відчув, що мої химерні сподівання, розбуркані натяками старої з перевалу, враз лопнули, як мильні бульбашки.

Тим часом, позираючи на мене, літня жінка провадила далі:

— А ваша, паничу, темно-синя касурі справді чудова.— А тоді звернулася до однієї з дівчат: — Правда, у студента кімоно з такої ж тканини, як і в нашого Тамідзі? — А потім знову обернулася до мене: — У мене дома син... школяр. У нього кімоно таке ж, як і ваше. От тільки одне погано, що касурі тепер дорога.

— А в якій школі вчиться ваш син?

— У початковій. У п'ятому класі.

— Ага... в п'ятому...

— Він вчиться в Кофу. Ми вже давно живемо на острові Осіма, але родом з Кофу, з провінції Каї.

Після годинного відпочинку парубок одвів мене до готелю. А мені так хотілося заночувати разом з артистами в нічліжному будинку! Ми звернули з битого шляху на стежку, посипану жорствою, спустилися кам'яними сходами і, перейшовши міст біля громадської лазні, опинилися перед садибою готелю з гарячими мінеральними водами.

У купальні готелю мій знайомий розповів, що йому двадцять чотири роки, що його дружину спіткало нещастя: у неї двічі були передчасні пологи й обидва рази дітей не вдалося врятувати. Судячи з емблеми службовця готелю, я вирішив, що він з Нагаока. І навіть був подумав, що цей розважливий, симпатичний парубок або дивак, або до нестями закоханий у мандрівну артистку. Інакше чого б йому волочитися за мандрівниками й носити їхні речі?

Коли я скупався у басейні й пообідав, було вже близько третьої. Як швидко збігає час — о восьмій ранку я тільки виходив з Югасіма!

Повертаючись до нічліжки повз мою веранду, парубок помахав мені на прощання рукою.

— Будь ласка, купіть собі хурми! Вибачте, що кидаю,— гукнув я і випустив з руки пакетик з грішми.

Парубок відмовлявся, хотів пройти мимо, та коли побачив, що пакетик упав на землю, вернувся і підняв його.

— Та навіщо? — Парубок кинув пакетик назад на веранду.

Лише за другим разом він узяв мій скромний подарунок.

Надвечір розгулялася справжня злива. Гори повилися сірою пеленою, вода в річці перед готелем забурунила, пожовкла. "Такої негоди мандрівні артисти не наважаться ходити по готелях",— подумав я, але все одно не міг усидіти на місці й кілька разів ходив у купальню. Сутінь огорнула мою кімнату. У квадратному отворі в стіні висіла лампочка, освічуючи водночас дві кімнати, розділені фусумою.

Крізь шум зливи здалека долинули ледь чутні звуки барабана. Я рвучко розсунув віконниці[10] й вихилився надвір. Звуки барабана начебто наближалися. Дощ і вітер бив в обличчя. Я заплющив очі й

прислухався, намагаючись визначити, куди рухається барабан. Невдовзі я почув бренькіт сямісену[11], а тоді й протяглий жіночий крик, веселий регіт. "Мабуть, артисти розважають гостей у ресторані навпроти нічліжки,— здогадався я, бо розрізнив кілька жіночих і чоловічих голосів. — Може, й сюди прийдуть?" Однак вечірка була в розпалі й, здавалося, переходила в нестримне гульбище. Раз у раз тонкий жіночий голос прорізав нічну тишу. Весь у нестерпній напрузі, я сидів при розсунутих віконницях і щоразу, коли до мене долинали звуки барабана, радів: "Танцівниця на бенкеті. Вона ще б'є в барабан". А щойно барабан затихав, я не знаходив собі місця. Усім своїм єством я намагався крізь шумотіння дощу вловити бодай найменшу знайому ноту.

Незабаром почулось тупотіння людських ніг: розвеселіле товариство танцювало чи, може, гралося в кота й мишку. Та ось усе стихло. "Що віщує ця коротка тиша? — намагався вгадати я, втупившись у пітьму.— Невже цієї ночі чиїсь брудні руки торкнуться танцівниці?"

Я засунув віконниці й ліг; серце гнітив важкий тягар. Я пішов у басейн. Спересердя розбурхав воду.

Злива вщухла, з-за хмари виринув місяць. Умита дощем осіння ніч проясніла. "От би кинутись туди... босоніж... мерщій... Та все одно нічим не зараджу..." — подумав я. Минула друга година ночі.

III

Другого дня після дев'ятої мій знайомий зайшов до мене в номер. Я щойно встав і запросив його з собою у купальню. Стояла погожа днина бабиного літа, виповнений до краю потік перед готелем блищав у теплому сонячному промінні. Вчорашні муки видались мені бентежним сном.

— Гулянка вчора тривала довго? — спитав я парубка.

— А хіба ви чули?

— Авжеж, чув.

— То все галасували тутешні. Набридливий люд,— спокійно відповів парубок, і я замовк.

— Он там, на тому боці, наші. Гляньте! Здається, помітили нас і сміються.

Я поглянув на той бік річки, до громадської купальні, куди парубок показував рукою. У хмарах пари видніло кілька людських тіл. Несподівано з огорнутої парою лазні вибігла гола жіноча постать і, зупинившись на березі, приклала до губ долоні і щось гукнула. То була танцівниця. Милуючись її струнким, як молода павловнія, тілом, я почував себе так, ніби пив чисту джерельну воду. Опам'ятавшись, я глибоко зітхнув і розсміявся. "Ну зовсім як дитина! Тільки невинна дитина здатна гольцем вибігти на сонце, зіп'ястися навшпиньки й гукати знайомих!" На душі в мене було так погідно, як у чистому небі. З уст не сходив радісний усміх.

Який же я дурень — думав, їй сімнадцять років. А все через ту пишну зачіску. До того ж її одягли, як дорослу.

Коли я повернувся з парубком у номер, біля готелю з'явилася старша дівчина. Вона задивилася на квітник хризантем. Танцівниця в той час уже йшла через міст. Літня жінка вийшла з лазні й дивилася, що роблять дівчата. Танцівниця здвигнула плечима, — мовляв, що вдіяти, коли не дозволяють? — засміялася й заквапилася назад. Літня жінка підійшла аж до моста й гукнула:

— Заходьте в гості!

— Заходьте в гості! — повторила за нею старша дівчина, і вони пішли.

Парубок просидів у мене аж до сутінок. Пізно ввечері, коли я грав у го[12] з мандрівним торговцем паперовими виробами, до мене раптом долинули звуки барабана. Я хотів підвестися.

— Мандрівні артисти йдуть.

— Атож... Та навіщо вони вам?.. Ваш хід. Я поставив сюди,— налігши грудьми на гральну дошку, торговець поринув у гру.

Я почав нервуватися — вони ж підуть, авжеж, підуть... Знайомий парубок гукнув:

— Добрий вечір!

Я вийшов у коридор і помахом руки запросив артистів до себе. Вони на мить спинилися, пошепотілися між собою, а тоді рушили до веранди. Низько вклонившись, як гейші, дівчата привіталися:

— Добрий вечір!

На гральній дошці мене чекала поразка. От і чудово!

— Здаюсь, здаюсь. Я програв.

— Невже? В мене скрутніше становище. Давайте подумаємо, позиція досить складна...

Байдужий до артистів, торговець порахував свої очки й почав знову розставляти фігури. Дівчата поклали барабан і сямісен у кутку й собі присіли біля дошки з японськими шахами. Тим часом я програв партію, хоча спочатку здавалося, що перемога за мною.

— То як? Може, ще зіграємо? — настирливо допитувався торговець.

Але я лиш безглуздо всміхався. Партнер махнув на мене рукою і пішов у свою кімнату.

Дівчата підступили до дошки.

— Вам ще треба сьогодні працювати? — запитав я.

— Взагалі треба...— відповів парубок і глянув на дівчат.

— Та годі вам стільки виступати. Побудьте краще тут і відпочиньте.

— Гаразд.

— А вас не сваритимуть?

— Однаково зараз гостей мало.

За грою в го ми й незчулися, як настала північ.

Коли танцівниця пішла, я ніяк не міг заснути, тоді вийшов у коридор і гукнув торговця паперовими виробами.

— Іду!..— озвався шістдесятирічний дідок і жваво вискочив із кімнати.

— Чогось не спиться. Будемо грати до ранку.

Настрій у мене був рішучий.

IV

Ми домовились вирушити до Югано вранці о восьмій годині. Натягши на голову куплену біля купальні мисливську шапку, а кашкет заховавши в ранець, я подався до нічліжки, що стояла над шляхом. Сьодзі на

другому поверсі були широко розсунуті, отож, довго не роздумуючи, я піднявся нагору. Та в коридорі розгублено зупинився: мандрівні артисти ще спали. Недалеко від порога разом із середульшою дівчиною спала танцівниця. Помітивши мене, вона зашарілась і затулила обличчя долонями. Помада на губах у неї трохи розмазалась. Розглядаючи її привабливу сонну постать, я відчув, як серце моє шалено закалатало. Відкинувши укривало, танцівниця граціозно кивнула мені головою.

— Дякую за вчорашній вечір.

Я стояв ні в сих ні в тих.

Знайомий парубок спав разом із старшою дівчиною. А я й не підозрював, що вони — подружжя!

— Ой, вибачте. Ми хотіли сьогодні рушати в дорогу. Але ввечері нам ще треба виступити на бенкеті, тож доведеться затриматись. В усякому разі, навіть якщо ви зараз підете, ми ще матимемо нагоду зустрітися. Ми зупинимося в нічліжці "Косюя",— присівши на постелі, сказала літня жінка.

Мені здалося, що мене покинули, відцуралися.

— А може б, і ви побули тут ще день? Усе-таки гуртом веселіше. Почекайте ще цей день, а завтра підемо разом,— порадив парубок.

Літня жінка й собі докинула:

— Залишайтеся. Завтра ми неодмінно вирушимо до Сімоди, бо післязавтра минає сорок дев'ять днів, відколи померло наше маля, і ми заздалегідь вирішили, що мусимо на цей день устигнути до Сімоди. Вибачте, що я так кажу, але, видно, сама доля послала вас, щоб і ви помолилися за душу нашого маляти.

Я погодився зачекати ще день, зійшов униз і заговорив До чоловіка за брудною конторкою, сподіваючись, що мої знайомі скоро встануть. І справді, незабаром з'явився парубок і запросив мене на прогулянку. Ми пройшли трохи уздовж шляху й зупинилися на мостику. Спершись на поруччя, парубок розповів мені про своє життя: він якийсь час служив артистом трупи новітнього токійського театру "Сімпа", і навіть тепер на острові Осіма іноді влаштовує театральні вистави на бенкетах — показує уривки з п'єс (тому й носить із собою у фуросікі[13] меч, а в вербовому кошику — одежу й різне причандалля).

— Життя в мене не склалося, а от старший брат живе заможно, він успадкував батьківське добро. А я там нікому не потрібен.

— А я гадав, ви працюєте на курорті в Нагаока.

— Невже?.. Старша з дівчат — моя дружина. Вона молодша за вас на рік, їй зараз дев'ятнадцять, і вже вдруге у мандрах передчасно народжує дитину. Немовля пожило тиждень і вмерло. Дружина ще й досі не може отямитись. Літня жінка — то моя теща. А танцівниця — моя рідна сестра.

— Танцівниця? Якій чотирнадцять років?..

— Атож... Мені не хотілося, щоб вона стала мандрівною артисткою, але ж обставини іноді сильніші за нас.

Потім парубок сказав, що його звати Ейкіті, дружину — Тійоко, а сестру — Каору, що третя дівчина, Юрі— ко, родом з Осіма, найнялася їм помагати. Оповідаючи про своє життя, Ейкіті дивився на річкове плесо й мало не плакав — так душу роз'ятрили спогади.

Коли вже ми поверталися до нічліжки, то зустріли танцівницю. Вона сиділа навпочіпки край дороги й гладила по голові собачку. Я вирішив повернутися в готель і сказав:

— Заходьте до мене в гості.

— Спасибі, але мене саму...

— Приходьте з братом.

— Гаразд, прийдемо.

Невдовзі прийшов один Ейкіті.

— А де ж дівчата?

— Мати не пустила.

Не встигли ми досхочу пограти в го, як дівчата перейшли міст і за хвилю вже стукотіли своїми гета на другому поверсі готелю. Чемно вклонившись, вони непевно зупинилися на веранді.

— Це моя кімната. Не соромтесь, заходьте.

Першою поріг переступила Тійоко.

Цілу годину гості просиділи в мене, а потім спустилися в купальню, запросивши й мене з собою. Я пообіцяв прийти, але посоромився. Першою з купальні вернулася танцівниця.

— Ідіть, вам помиють спину,— передала вона слова Тійоко.

Я не пішов купатись, а просидів з танцівницею за грою в го. Дівчина вміла добре грати. На її місці Ейкіті чи інші жінки давно програли б. Мені не довелося робити легких ходів — навмисне для неї, і це було приємно. Ми були самі. Спочатку танцівниця здалеку тяглася рукою до фігур, але помалу захопилася грою і вже не помічала нічого довкола себе,

схилившись над дошкою, її напрочуд гарне чорне волосся майже торкалося моїх грудей. Несподівано дівчина почервоніла й сказала: "Вибачте, я не можу залишатися довше, а то мене сваритимуть". І вибігла з кімнати. Перед купальнею її вже чекала літня жінка. Тійоко та Юріко теж не піднялися в мій номер, а заквапилися додому.

Цього разу Ейкіті просидів у мене майже до вечора. З вигляду простодушна й лагідна господиня готелю зауважила мені, що, мовляв, таких людей, як оті волоцюги— артисти, не варто пригощати.

Пізно ввечері я зупинився під нічліжкою й почув, як літня жінка навчала Каору гри на сямісені. Помітивши мене, дівчина збентежилася й відклала інструмент. Але відразу ж послухалася своєї вчительки й грала далі. Щоразу, коли вона підвищувала голос, літня жінка повторювала:

— Я ж тобі вже казала — не кричи.

Ейкіті запросили в ресторан навпроти, і тепер звідти долинав його протяжний спів.

— Що це він співає?

— Утаї[14].

— Утаї за вечерею? Як дивно.

— Все одно торговець городиною у співі тямить небагато.

Тим часом фусума в кімнаті мандрівних артистів від— сунулась, і літній чоловік, торговець свійською птицею, Що наймав кімнату в нічліжці, запросив дівчат на вечерю. Танцівниця і Юріко, прихопивши з собою хасі[15], зайшли до нього і взялися до курятини, засмаженої на сковороді. Коли дівчата підвелися, щоб іти, торговець поплескав танцівницю по плечу. Літня жінка тут же обурено вигукнула:

— Гей, ви! Не займайте!

Танцівниця попросила торговця почитати вголос "Подорож Міто по країні". Той трохи почитав, але незабаром пішов. Не звертаючись безпосередньо до мене, дівчина все казала літній жінці, що хотіла б почути продовження цієї історії. Коли я з потаємною надією взяв у руки збірник оповідань, дівчина відразу підійшла до мене. А щойно почав читати, як нахилила до мене споважніле обличчя і втупилась своїм ясним поглядом у моє чоло. Мабуть, вона завжди так поводилася, коли їй читали книжку. Кілька хвилин тому вона так само горнулася до торговця птицею. На її вродливому обличчі особливо вирізнялися гарні карі очі з чарівними лініями повік. Усміхалася вона, як квітка.

Незабаром Каору покликала служниця з ресторану. Перевдягаючись, вона сказала мені:

— Я скоро вернуся, почекайте трохи, будь ласка, дочитаєте мені оповідання.— Вийшовши в коридор, вона вклонилась і додала: — Ну, то я йду.

— Тільки гляди, не співай,— звеліла жінка, і дівчина, взявши в руки барабан, кивнула головою.

— У неї саме ламається голос, — пояснила літня жінка.

І ось уже танцівниця сидить на другому поверсі ресторану й вибиває на барабані, а мені здавалося, наче вона в сусідній кімнаті. За кожним ударом барабана серце моє радісно здригалося.

— Тільки-но з'явився барабан, як товариство повеселіло,— позираючи в бік ресторану, сказала жінка.

Тійоко та Юріко теж пішли в ресторан. Десь за годину всі четверо повернулися додому.

— Оце все...— Танцівниця поклала жінці в долоню срібняк у п'ятдесят сен.

Ще деякий час я читав уголосі "Подорож Міто по країні". Потім мандрівні артисти згадали про померле дитя, розповіли, що воно було таке тендітне, аж світилося, не мало сили навіть плакати і через тиждень померло. Здавалося, моє приязне ставлення знайшло в їхніх душах відгук, адже я не виявляв ні зайвої цікавості, ні зневаги, я просто забув, що вони мандрівні артисти. Тож нічого дивного, що вони запросили мене неодмінно побувати в них дома на острові Осіма.

— Вам найкраще підійде дідусева хатина. Там вам буде спокійно, зможете навіть працювати, вчитися,— переконували мої супутники.— В нас дві невеличкі хатини, а одна, в горах, часто порожнює.

Ми також домовилися, що на Новий рік з моєю участю в порту Хабу буде влаштовано театральну виставу.

Я збагнув, що справжня причина їхніх мандрів — не злидні, а скорше безтурботна вдача, бажання постійно насолоджуватися духмяним запахом полів. Здавалося, всіх їх єднає щира кревна любов. Тільки сором'язка Юріко при мені бука, завжди неговірка й похмура.

Опівночі я залишив нічліжку. Дівчата вийшли мене проводжати. Взувши гета, танцівниця вийшла до воріт і глянула на чисте небо.

— О, який чарівний місяць! Як це чудово, що завтра ми будемо в Сімоді! Справимо поминки по маляті, мені куплять новий гребінець. Багато чого цікавого чекає там мене. Ви візьмете мене з собою в кіно?

Мандруючи дорогами провінції Сагамі та Ідзу від одного курорту до іншого, мої супутники нудьгували за Сімодою, як за рідною стороною.

V

У мандрівних артистів був той самий вантаж, що й під час переходу через перевал Амагі. Літня жінка тримала на руках песика, який з цікавістю позирав навколо. За Югано почалися гори. Вранішнє сонце, що зійшло над морем, осяяло гірські схили. Я глянув у той бік. Ген-ген, де кінчалась річка Кавадзугава, блищав піщаний берег.

— То там острів Осіма?

— Бачите, який він великий! — сказала танцівниця.— Їдьте з нами.

Може, тому, що осіннє небо було чисте, без жодної хмаринки, море на сході, як напровесні, повивав легкий серпанок. До Сімоди залишилося п'ять рі. Незабаром море зникло. Тійоко тихо замугикала.

Коли мене спитали, що мені краще: підніматися двадцять тьо крутою гірською дорогою, чи довго йти битим Шляхом,— я вибрав круту дорогу.

Ми йшли попід деревами, земля, встелена опалим листям, була слизькою. Хоч і важко було дихати, я швидко піднімався вгору, впираючись руками в коліна. Незабаром моїх супутників уже не було видно, тільки між деревами лунали їхні тихі голоси. Підібравши поли кімоно, мене наздоганяла Каору. Вона йшла за кілька метрів позаду, ні на крок не наближаючись і не відстаючи. Коли я озирався, щоб заговорити до неї, вона, збентежено всміхаючись, зупинялась, але нічого не казала. Коли ж сама зверталася до мене і я ждав, щоб вона підійшла ближче, дівчина спинялася, доки я не рушав. За поворотом дорога покрутішала. Я швидко брався вгору, дівчина за мною. Довкола панувала тиша. Решта подорожніх відстала — навіть голосів уже не було чути.

— Де в Токіо ваш дім?

— В мене нема там дому. Я живу в гуртожитку.

— Я теж була в Токіо. Танцювала на святі квітів. Щоправда, малою. Тому зовсім нічого не пам'ятаю. У вас є батько? — запитала вона знову.— Ви були в Кофу?

Вона ще довго розпитувала мене, а тоді сказала, що в Сімоді хотіла б побачити кінофільм, згадала про померлу дитину.

Нарешті ми дісталися на вершину гори. Каору поклала барабан на траву, вийняла хустинку й витерла спітніле чоло. Вона хотіла обтрусити поділ свого кімоно, але раптом присіла й змела порох з моїх хакама. Я несамохіть відхилився, і дівчина впала на коліна. Глянувши знизу на мене, вона сказала:

— Сядьте, будь ласка.

Над нами пролетіла зграйка пташок. Серед мертвої тиші було чути, як шелестить листя на дереві.

— Чого ви так поспішали?

Танцівниця, видно, притомилася. Я постукав пальцями в барабан, і пташина зграйка спурхнула з дерева.

— Напитися б води.

— Піду пошукаю,— сказала дівчина, але невдовзі з порожніми руками повернулася, з-за пожовклих кущів.

— Що ви робите на острові Осіма?

Каору заходилась розповідати про своє життя. Здається, вона згадувала не про Осіму, а про Кофу, називала імена подруг з початкової школи, де провчилася два класи.

За хвилин десять на вершину піднялися Тійоко, Юріко та Ейкіті. А ще хвилин через десять прийшла і літня жінка.

Коли спускалися з гори, я з Ейкіті трохи відстав. Через яких два тьо знизу прибігла Каору:

— Там унизу джерело. Поспішіть трохи. Ми ждемо, поки ви нап'єтеся.

Зачувши про воду, я побіг униз. З розколини в скелі під тінистим деревом дзюркотіла вода. Поряд стояли жінки.

— Напийтеся перші. А то ми подумали, що ви погребуєте водою, коли її скаламутять жіночі руки.

Я зачерпнув долонями прохолодної води й напився.

Попід горою вилася дорога на Сімоду. Над землею подекуди слався дим — то вуглярі випалювали деревне вугілля. Ми зійшли на узбіччя і сіли на колодах, щоб перепочити. Танцівниця присіла навпочіпки посеред шляху й почала рожевим гребінцем розчісувати песика.

— Зубці поламаєш,— дорікнула їй літня жінка.

— Нічого, в Сімоді купимо новий.

По той бік шляху лежала купа бамбукових палиць. Не встигли ми з Ейкіті сказати, що вони знадобилися б нам у дорозі, як танцівниця мерщій принесла одну бам— бучину, товсту й довгу.

— Навіщо така товста? — спитав Ейкіті, і дівчина розгублено простягла її мені.

— Візьміть, буде чим підпиратися в дорозі. Я витягла найтовщу.

— І даремно. Подумають, що ми вкрали, та ще наберемось клопоту. Віднесіть краще назад.

Каору віднесла палицю й бігцем повернулася з паличкою завтовшки як середній палець. Потім, з важким зітханням, заточилась, Немов натомлений селянин, що от— от упаде на межу, і стала чекати на жінок.

Ми з Ейкіті йшли трохи попереду.

— ...От би вирвати, а золотий вставити,— почув я раптом голос танцівниці й озирнувся: танцівниця і Тійоко йшли разом, літня жінка з Юріко трохи позаду. Тійоко, видно, не помітила, що я оглянувся, і сказала:

— Твоя правда. А що, як йому натякнути?

Очевидно, йшлося про мене. Тійоко, певно, зауважила, що в мене нерівні зуби, а танцівниця докинула, що можна вставити золоті. Я нітрохи не соромився, що почув цю розмову. Якусь хвилину я не міг нічого розібрати, а потім знову виразно почулося:

— Добрий хлопець, еге ж?

— Так, непоганий.

— Справді непоганий. Нічого не скажеш.

Тон розмови був простий, щирий, і виказував наївне зворушення танцівниці.

Втішений, я поглянув на ясні гори. У подорож по Ідзу я вирушив, щоб розвіяти нестримний смуток, викликаний самотністю. Тим-то, почувши, що мене мають за доброго, я невимовно зрадів.

Біля "Сімоди блиснуло море, заясніли гори. Розмахуючи бамбуковою палицею, я стинав волоть осінніх трав. Перед входом до села стояли дошки з написами:

"Жебракам і мандрівним артистам заходити в село заборонено".

VI

Нічліжний будинок "Косюя" стояв у північній частині Сімоди. Вслід за мандрівними артистами я піднявся на другий поверх у кімнату, схожу на мансарду. Коли я сів на підвіконня, моя голова вперлася в дах.

— Плече не болить? — допитувалась жінка в танцівниці,— Руки не болять?

Дівчина граціозно помахувала рукою, як і тоді, коли била в барабан.

— Не болить. Ще можу грати.

— Хвалити бога.

Я підняв барабан.

— Ого, який важкий!

— Важчий, ніж ви думали. Ваш ранець легший,— засміялась Каору.

Мої супутники привіталися з мешканцями нічліжки. То все були мандрівні артисти, торговці й комедіанти. Порт Сімода — гніздо для таких перелітних птахів. Малюкам із нічліжки, що поприбігали до кімнати, танцівниця дала по мідяку. Коли я зібрався йти з "Косюя", вона випередила мене, вийшла в коридор і, рівняючи гета, прошепотіла, наче сама до себе:

— Візьміть мене в кіно, будь ласка.

Якийсь чоловік, схожий на волоцюгу, показав мені та Ейкіті, як пройти до готелю, що його тримав голова міської управи. Там ми скупалися й пообідали свіжою рибою.

— Купіть і від мене квітів на поминки.— Я вручив Ейкіті невеличку суму грошей у пакетику, бо вранці мав відплисти до Токіо. Гроші в мене вже кінчалися, тож я пояснив, що мушу вертатися, бо час до школи.

Після вечері я перейшов через північний міст і видерся на місцеву Фудзіяму помилуватися портом. По дорозі назад зазирнув до "Косюя": мандрівні артисти саме вечеряли.

— Сідайте з нами, не гордуйте,— сказала літня жінка й звеліла Юріко помити для мене чашку й паличку.

За вечерею всі вмовляли мене затриматися ще на день,— адже завтра минає сорок дев'ять днів, відколи померла дитина. Але я не погодився, бо, мовляв, запізнюся до школи.

— То приїдьте хоч на зимові канікули. Ми вас зустрінемо. Тільки повідомте, яким пароплавом прибудете. А про готель і не думайте. Будете жити в нас, — переконувала літня жінка.

Коллд в кімнаті лишилися тільки Тійоко та Юріко, я запросив їх у кіно.

— Я щось погано себе почуваю,— сказала Тійоко. На її блідому обличчі проглядала втома.

Юріко мовчала, опустивши голову. Танцівниця гралася з дітьми надворі. Побачивши мене, вона побігла відпроситися в кіно, але повернулася розчарована й узялася поправляти гета.

— Чому ви не пускаєте її в кіно? — втрутився Ейкіті, але літня жінка не здавалася.

Я теж не міг цього зрозуміти. Коли я виходив з будинку, Каору гладила по голові песика. Вигляд у неї був холодний, байдужий. Здавалося, їй несила навіть глянути на мене.

Я сам пішов у кіно, де при світлі ліхтарика жінка-дик— тор читала текст фільму, але невдовзі повернувся в готель. Зіпершись ліктями на підвіконня, я дивився на темне нічне місто; мені вчувалося, ніби десь далеко без упину вибиває барабан. І мимоволі з очей бризнули сльози.

VII

Коли наступного ранку я сів снідати, знадвору долинув оклик Ейкіті. Святково вдягнений, він, мабуть, прийшов мене проводжати. Дівчат з ним не було. Мені стало сумно. Ейкіті зайшов у кімнату.

— Жінки теж раді б з вами попрощатися, але вони вчора пізно лягли і ще сплять. Просили вибачити. Нагадували, щоб ви обов'язково приїхали в гості на зимові канікули.

Повівав холодний осінній вітер. По дорозі Ейкіті купив мені подарунок: чотири пачки цигарок "Сікісіма", хурми й освіжних таблеток "Каору".

— Бо сестру так само звуть,— всміхнувся він.— На пароплаві не завжди можна купити мандаринів, а хурма добре помагає проти морської хвороби.

— А це від мене.— Я зняв мисливську шапку і нап'яв на голову Ейкіті. Потім вийняв з ранця учнівський кашкет, розгладив його, і ми з Ейкіті весело засміялися.

На пристані я несподівано помітив Каору, що сиділа навпочіпки над самою водою. Поки ми наближалися, вона не зводила з мене очей, потім мовчки опустила голову. Сліди вчорашньої пудри на обличчі зворушили мене. Фарба в кутиках очей надавала їй дитячої привабливості.

— Більше ніхто не прийде? — спитав Ейкіті.

Дівчина похитала головою.

— Ще сплять?

Поки Ейкіті ходив за квитком на пароплав і на шлюпку для переправи, я намагався заговорити з Каору, але вона, втупивши очі в канал, мовчала й тільки кивала головою,

— Бабусю, ось хороший хлопець...— До мене підступив чоловік, з вигляду чорнороб.— Ви, мабуть, їдете до Токіо? Дуже вас прошу, візьміть із собою бабусю. її син працював на срібних копальнях у Рендайдзі, але під час епідемії грипу... чи як там його... помер і він, і його дружина. Лишилося троє сиріток. Ми порадились і вирішили відправити їх у Міто, на батьківщину... Бабуся сама не дасть собі ради... Ви не могли б, як пристанете до берега, посадовити її у трамвай до вокзалу Уено? Ми розуміємо, вам це зайвий клопіт, але не відмовте, дуже вас просимо. Пожалійте бабусю і сиріток.

За плечима в старої було немовля, а обабіч, тримаючись за її руки, стояли дівчатка трьох і п'яти років. З брудного вузлика виглядали рисові балабушки й сушені сливи. Стару проводжало кілька рудокопів. Я охоче погодився допомогти старенькій.

— Щиро дякуємо. Самі розумієте, ми не можемо відвезти її до Міто,— сказали на прощання робітники.

Шлюпку страшенно гойдало. Танцівниця, міцно студивши губи, дивилася вбік. Коли на трапі я озирнувся, мені здалося, наче вона хотіла сказати: "До побачення!", але тільки опустила голову. Зате Ейкіті все махав мисливською шапкою. І лише тоді, коли пароплав був уже далеко в морі, в руках танцівниці замаяло щось біле.

Зіпершись на борт, я не спускав очей з острова Осіма, аж поки він розтав удалині. Мені здалося, ніби я хтозна— як давно розлучився з Каору. Згадавши про бабусю, я заглянув у її каюту й побачив, як незнайомі люди намагаються розрадити стареньку. Заспокоєний, я вернувся в свою каюту. Море коло берегів провінції Сагамі хвилювалося, і пароплав хитало. Обслуга розносила пасажирам металеві тазики. Я підклав під голову ранець і ліг. В голові було порожньо, відчуття часу зникло. З очей покотилися сльози й скапували на ранець. Довелось його перевернути на другий бік.

Поряд на лавці примостився мій супутник, син директора фабрики в Кавадзу. Він їхав у Токіо готуватися до вступу в університет. Побачивши на мені кашкет учня середньої школи вищого ступеня, він зацікавився мною. Коли ми перемовились кількома словами, хлопець запитав:

— Чого ви такі засмучені? Якась неприємність?

— Нічого особливого, просто попрощався з людиною,— признався я. Мені було байдуже, що він бачить мої сльози. Я ні про що не думав.

Над морем опустилися сутінки, в Адзіро й Атамі засвітилися вогні. Стало холодно, до того ж дошкуляв голод. Хлопець розкрив бамбукову коробочку й почастував мене рисом у листках сушених водоростей. Я машинально з'їв. Потім юнак загорнувся в учнівський плащ і ліг спати, я вмостився біля нього. На душі в мене трохи відлягло. "Завтра вранці відвезу бабусю на вокзал і куплю їй квиток на поїзд",— подумав я. Це ж природно. Над світом запанувала тиша й злагода.

Я погасив лампу. Пахло свіжою рибою і морем. Поруч посапував мій сусід. На очі мені знову навернулися сльози. Я весь наче перетворився в чисту, прозору воду, що, витікаючи, залишала в мені солодку, приємну порожнечу.

[1] Касурі — тканина з рідким, у горошок, вибитим візерунком.